

ШАНДОР МАРАИ

ИЗПОВЕДИТЕ
НА ЕДИН БУРЖОА

ИСКАХ
ДА МЪЛЧА

МОДЕРНА
ЕВРОПЕЙСКА
ПРОЗА

PETŐFI
LITERARY
FUND

*Jelen mű kiadása a Petőfi Literary Fund (www.plf.hu)
magyar irodalma népszerűsítő felkutatásának szerinti
együttműködés keretén belül valósult meg*

*Публикуването на настоящата книга е осъществено в
сътрудничество с Литературен фонд „Петьофи“
(www.plf.hu) с цел популяризиране на
унгарската литература*

*Книгата излиза с любезното съдействие на
Фондация „Унгарска преходаческа къща“
и семейство Анна и Ласло Варади*

- © Шандор Марай, автор, 2022
Márai Sándor, **Egy polgár vallomásai; Hallgatni
akartam.** 1990; 2013, Helikon, Budapest
- © Тибър Месарош, послеслов, 2013
- © Мартин Василев Христов, превод, 2022
- © Текла Вилхелм Алексиева, художник, 2022
- © Издателство „Ерго“, 2022
- ISBN 978-619-259-042-0

ШАНДОР МАРАИ

ИЗПОВЕДИТЕ НА ЕДИН БУРЖОА ∞ ИСКАХ ДА МЪЛЧА

Превод от унгарски
МАРТИН ХРИСТОВ

Издателство

Ерго

София, 2022

Бележка

Това трето, преработено издание на „Изповедите на един буржоа“ отразява окончателния текст. Героите на тази романизирана автобиография са плод на въображението: имат роля и индивидуалност само на страниците на настоящата книга, в действителност не съществуват и никога не са живели.

Ш. М.

**ИЗПОВЕДИТЕ
НА ЕДИН БУРЖОА**

I-II

ПЪРВИ ТОМ

[I]

1

Двуетажни къщи в града се срещаха всичко на всичко една дузина: тази, в която живеехме, двете военни казарми и още няколко обществени постройките. По-късно построиха палатата на армейския команден щаб, тя също беше двуетажна и в нея се движеше електрически асансьор. Нашата къща обаче, на главната улица, изглеждаше действително като къщите в ролемиа град; беше истинска кооперация с двуетажна, обширна фасада, с просторен портал и широки стълби – течението на вятъра обвяваше стълбището, предобед хората от пазарището се подслоняваха по стълбите: с вълнени сетрета и калпаци от овнешка кожа, те хапваха сланина, пушеха лула и плюеха, – а от всеки етаж към улицата надничаше дълга редица прозорци, по дванайсет на брой. Пред жилищата от първия етаж, значи и пред нашето, се издигаше тесен перваз, на чийто железен парапет лете нареждахме сандъчета с нацфтяло мушкато. („Разхубави града си!“ – това бе девизът, бе учредено дори и дружество за насърчаването на тази благородна идея, Дружество за разхубавяване на града.) Беше много хубава и най-вече внушителна къща; първата наистина „модерна“ постройка в града, фасадата ѝ бе изградена от неизпечени червени тухли, в долната част на прозорците архитектът беше наслагал множество гипсови заврънкулки и общо взето бе вградил всичко, което честолюбие то на архитекта от края на века би могло да окичи върху една нововеничка кооперация.

В този град всяка къща, дори и тези, в които живееха повече семейства и обитателите плащаха наем, изглеждаше като фами-

лен дом. Истинският град бе почти невидим, изграден навътре и се простираше зад водоравните фасади на улицата. Ако чужденецът се взреше в някой от сводестите портали, виждаше в двора четири-пет къщи, надграждани от внуци и правнуци; оженеше ли се някой от синовете, пристрояваха му ново крило до старата сграда. Градът се спотайваше в дворовете на къщите. Изпълнени с ревнива, мнителна предпазливост, хората живееха затворени в себе си, с времето всяко семейство си изграждаше неголям, закътан свят, дребна жилищна кутийка, представлявана официално и пред света единствено от уличната фасада. Не е за учудване, че къщата, където моите родители бяха наели жилище в началото на века, по тези краища минаваше за същински небостъргач и скоро се прочу в цялата околия. Беше истинска, печална кооперация, каквито по онова време в столицата се издигаха със стотици: кооперация с наематели, по етажите се виеше дълъг „ганг“¹ с железен парапет, имаше перално помещение, централно отопление и слугински клозети, разположени на помощното стълбище. Подобно нещо дотогава не бяха виждали в града. Централното отопление бе модерно нововъведение, но и за слугинските клозети се изприказва много, понеже – в продължение на столетия, с деликатна тактичност – никои не се бе интересувал къде и как прислугата ходи по нужда. „Модерният“ архитект, построил нашата кооперация, се беше проявил като новатор в това отношение и в съжителството на господари и прислуга решително бе разграничил в творбата си нужниците. В ученическите си години даже се хвалех, че в нашата къща прислугата ходи в отделен клозет. В действителност прислужниците, извънредно срамежливи и притеснителни, не посещаваха отделените нужници и не се знаеше къде всъщност ходят. Вероятно където открай време, още преди това, в течение на столетия, откакто свят светува.

Архитектът е можел да се шири на воля, не е трябвало да пести нито място, нито материали. От стълбището вратата се отваряше към преддверие с размерите на жилищна стая, тук имаше скрин с огледала, на стената висяха бродиран калъф за четки и чифт еленови рога, зиме тази стая бе потресаващо студена, понеже бяха забравили да вградят отоплително тяло; така

---

¹ Gang (нем.): външен коридор. – *Всички бележки под линия са на преводача, освен където е изрично отбелязано друго.*

че тя не се отопляваше и кожусите на гостите замръзваха на закачалката. Всъщност това беше „парадният вход“ откъм стълбището, но неговата врата биваше отваряна само за почетни гости. Прислугата, членовете на семейството, че дори и родителите ми влизаха в жилището откъм коридора, до кухнята имаше малка, остъклена врата, на нея не беше поставен дори звънец, трябваше да се потропа на кухненския прозорец. И приятелите на семейството влизаха в жилището оттук. „Парадният вход“, преддверието с рогата, се използваше само два-три пъти годишно, на имения ден на баща ми и през карнавалните вечери. Веднъж поисках от майка си вместо подарък за рождения ден, като някакво особено благоволение, един делничен ден да пристъпя в жилището през преддверието откъм стълбището, съвсем сам и единствено за собствено наслаждение.

Дворът беше с формата на правоъгълник и изключително просторен. По средата стоеше голяма стойка за тупане, като някаква многоместна бесилка, и кръгъл кладенец, откъдето чрез електричество се подаваше вода в жилищата. Водопроводът тогава още не бе познат в града. На зазоряване и на здрачаване край кладенеца се появяваше съпругата на домоуправителя, включваше малкия електромотор и го оставяше да бръмчи, докато от разположената под стряхата на втория етаж предпазна тръба на двора не пръснеше тъничка водна струйка, знак, че и най-горният резервоар вече се е напълнил с питейна вода. Тази изключителна гледка, особено в часовете преди залез слънце, събираше всички онези обитатели на къщата, чието достойнство не се подронваше от зяпането, на първо място – децата и прислугата. Електрическото осветление вече бе на мода в повечето къщи на града; редувайки се, палеха ту електрически лампи, ту снабдени с ауерова крушка² газени светилници. На много места обаче още си светеха с газ. До деня на смъртта си баба ми си палеше заредения с газ висящ фенер, и когато родителите ми ме пратиха да живея под наем в съседния град, за да се подготвя за зрелостния изпит в дома на един учител-псалт, аз цяла година учих и играх тарок³ на газена светлина; вярно, и аз самият

² Ауерова крушка: напоена с ториев или цериев окис чорапоподобна фина мрежа, която нагрята от газов пламък дава си една бяла светлина

³ Тарок: игра на карти, при която колодата от 54 карти съчетава елементи от обичайната колода и таро.

намирах вече за отживелица подобно състояние и самолюбието ми бе накърнено, задето ми се налагаше да пребивавам в такова изостанало място. В детството си се гордеехме с електричеството у дома, но доста често на вечеря, без гости, запалвахме млечнобелите газени лампи, които излъчваха мека светлина. В жилището често се носеше миризма на газ. По-късно един находчив човек изобрети безопасен газов колектор, тънка платинена пластинка, която се монтираше над ауеровото чорапче. При изтичане на газ платинената пластинка започваше да вибрира, нагриваше се и автоматично възпламеняваше леснозапалимото вещество. Баща ми харесваше техническите нововъведения и беше един от първите в града, който монтира на полилеите си подобни обезопасителни механизми. Светехме си обаче и с газ, особено прислугата във в кухнята; домоуправителят също осветяваше с газ стълбището. Удивлявах се от електричеството, но още не му се доверявах съвсем.

И централното отопление, то тракаше и дрънчеше повече, отколкото топлеше. Майка ми беше поставила в учебната стая на децата една кахлена печка, понеже не се доверяваше на парното чудо. Всички тези чудотворни приспособления от началото на века по онова време по-скоро усложняваха живота. Изобретателите се учеха на наш гръб. След десетилетие светът вече бучеше и трещеше от електричество, пара, мотори; но в детството ми откривателите все още доизкусуряваха своите изобретения и това, което тези дръзки новатори стоварваха на гърба на доверчивите наивници, бе доста несъвършено и трудно използваемо. Електричеството примигваше и светеше с мижава жълта светлина. Парното отопление или се разваляше винаги в най-големия кучи студ, или заливаше стаите с прекалената си, лепкава и влажна топлина, поради което често боледувахме. Подобаваше обаче да сме „в крак с времето“. На по-голямата сестра на майка ми например никак не ѝ се „крачеше с времето“, тя се отопляваше с бели керамични кахлени печки с дърва, ходехме при нея да се постоплим, избягали от парното отопление, и да се наслаждаваме на равномерната, благоуханна топлина на тлеещите букови дърва.

Остър вятър шетаеше из големия двор, непрестанно ечеше и свистеше, понеже откъм север изгледът беше открит, там високите, заснежени и лете планини, които опасваха града, зееха

беззъбо. От две страни на двора фасадата на двуетажната къща бе продължена от архитекта с ред от едноетажни сгради; в дъното на двора бяха издигнали още една много красива, партерна постройка, нещо като „двустайна семейна къща“, това бе жилището на домоуправителя. Всичко това се простираше нашироко и заемаше много място. Както изглежда, архитектът и сам не е вярвал, че за всяко помещение от „кооперацията“ ще се намерят обитатели, и не е вдигнал излишни етажи в двора. Цялата къща беше проглас на новата епоха, възхвалявала на въздигания се и съзидателен, предприемчив капитализъм. Това бе първата къща в града, която не бе построена с намерението обитателите ѝ да прекарат дните до края на живота си сред същите уютни стени – доколкото зная, днес в къщата не живее вече никой от по-раншните, наели жилища там в началото на века. Беше кооперация, с наематели. Старите патрициански фамилии не биха закупили на драго сърце жилище в подобна къща. Дори презираха малко пришълците, незакрепостените обитатели на големия дом.

2

Баща ми също осъзнаваше, че един човек на положение не плаща наем и не живее в чужд дом; и правеше всичко час по-скоро да се преместим в собствена къща. Дотогава обаче мина доста време, поне петнайсетина години. В „собствената ни къща“ ходех вече само на гости, тогава бях вече голям ученик, и всъщност нямам добри спомени от онази ненужно просторна, едва ли не луксозна постройка. Детството ми беше преминало в „кооперацията“. Сетя ли се за думата „дом“, аз виждам широкия двор на къщата на главната улица, дългите коридори с железен парапет, голямата стойка за тупане и кладенеца с електромотор. Мисля все пак, че това бе една безрадостна къща, без свой облик. Никой не знаеше как се беше озовал там, обитателите не бяха свързани един с друг нито приятелски, нито по съседски. В тази къща живееха касти, класи, вероизповедания. Старите, едноетажни къщи още се обитаваха от семейства, врагове или приятели, но непременно от хора, които имаха нещо неразривно общо помежду си.

В къщата живееха две еврейски семейства: едното беше „неоложко“, „напредничаво“, светско и обуржоазено, богато ев-